

Ivan in Marjana
ESENKO

ZELENE URICE

– Z OTROKI V NARAVI –

1851

Ivan in Marjana
ESENKO

ZELENE URICE

— Z OTROKI V NARAVI —

CELJSKA MOHORJEVA DRUŽBA
— Prva slovenska založba —

VSEBINA

Knjigi na pot	7
Kdo sta Marjana in Ivan Esenko?	8
1 VRT KOT UČILNICA POD NEBOM	13
2 KRMLJENJE PTIC	43
3 PTIČJE GNEZDILNICE	57
4 NETOPIRJI	67
5 OPRAŠEVALCI	71
6 GOSENICE	81
7 GOZD	85
8 VODE	115
Sklepna beseda	132
Literatura in viri	133

KNJIGI NA POT

Ta knjiga podarja drobce misli in zamisli o tem, kako se znova povezati z naravo, z željo, da bi otroke nežno spodbudili k odmiku od sodobnih naprav – pametnih telefonov, tablic in televizijskih zaslonov. Ne želimo jim tega prepovedati, saj nočemo, da bi v svetu digitalne tehnologije zaostajali za vrstniki, ki svoj prosti čas skoraj v celoti preživljajo pred zasloni.

Sodobna tehnologija nam lahko življenje olajša in celo podpre razvoj, vendar nas ne sme zasvojiti. Ne slepimo se, tem pastem niso izpostavljeni le najmlajši. Še zdaleč ne. Prav odrasli smo tisti, ki postavljamo vzorce, otroci pa nas zgolj opazujejo, posnemajo in se od nas učijo. Kolikokrat se nam zdi priročno, da otroci gledajo risanke ali igrajo računalniške igre, le da imamo ljubi mir pred njimi. Medtem ko brezmejno bolščimo v zaslone in lahkotno preletavamo splet, nam resnični, dragoceni podatki, ki nam jih ponujata narava in dano okolje, bežijo mimo.

Z vsakim dnem bolj drsimo v virtualni svet čudežnih naprav, ki nas zapeljujejo z navidezno lahkotnostjo dojemanja – v svet, kjer smo pomembni zgolj mi, ki se na družbenih omrežjih vtikamo v največja politična dogajanja po svetu in doma, ob tem pametujemo in celo delimo nasvete. Vsi smo postali vsevedi, strokovnjaki za vse, filozofi na dosegu tipkovnice. A ko se življenje postavi pred nas v svoji resničnosti – s težavami, preizkušnjami in trenutki, ki od nas zahtevajo zbranost, odločnost in pristno navzočnost –, pogosto obmolknemo. Takrat ne pomaga nobena aplikacija. Takrat moramo znati ravnati sami ...

KDO STA MARJANA IN IVAN ESENKO?

Marjana

Leta 2012 sva postala stara starša najinemu prvemu vnuku, ki so mu sledili še trije, vsi fantje. Z veseljem sva občasno priskočila na pomoč svojim otrokom pri varstvu in vzgoji vnukov. Da, tudi pri vzgoji, saj vzgajamo namreč vsi – starši, stari starši, vrtec, šola. A glavno delo in odgovornost ostajata vselej na ramenih staršev. Včasih z zanimanjem opaziva razlike med nama in njunimi starši. Pri nekaterih stvareh sva kot stara starša strožja od najinih otrok, drugod pa bolj popustljiva. Velikokrat se pošteno nasmejimo, ko »ta mladim« rečeva, da naju vnuki bolj ubogajo kot njih.

Štirje vnuki. Štirje značaji. Dva nekoliko bolj živahna, dva bolj umirjena, a hkrati bolj izbirična pri hrani, vsak pa prirčen na svoj način. V šali rada rečeva, da imajo srečo, da sta »ta živahna« lepo porazdeljena vsak v eno od družin in obratno.

Živimo obdani z gozdom. Ob hiši imamo velik sadovnjak, mlako, čebelnjak in zelenjavni vrt. Tudi hišnih ljubljencev ne manjka. Spoznavanje z naravo se ponuja kar samo. Ker sva oba velika ljubitelja narave, se trudiva to ljubezen prenesti tudi na vnuke. Če je le mogoče, smo zunaj v naravi. Pravijo namreč, da ni slabega vremena, so le slaba in neustrezna oblačila ter obutev.

Tako se je z leti nabralo tudi veliko fotografij in z njimi je dozorela ideja o knjigi. Neke vrste priročnik za sporazumevanje z naravo. Tudi kadar nismo doma, jo spet mahnemo tja, kjer smo lahko zunaj v naravi.

Moj spomin ne seže tako globoko v otroštvo kot soprogov, moja predšolska leta so kot zakrit del zgodbe, tako rekoč v temi. Ostali pa so lepi spomini na babico in dedka, s katerima smo stanovali skupaj pod isto streho. Čeprav moja mama ni hodila v službo, so se med nami spletle močne vezi. Še danes se rada spominjam babice, vedno nasmejane in

Nisem popolna mama, niti popolna babica. Daleč od tega. Včasih sitna, drugič utrujena, tretjič pa se mi preprosto ne da. Priznam. Se pa trudim po svojih najboljših močeh! V tem se starši in stari starši ne razlikujemo. Imamo pa dedki in babice lepo prednost, da se nam nikamor več ne mudi!

vselej pripravljene, da mi nameni svoj čas. Imela sem prav posebno srečo, da sem odraščala ob obeh babicah in obeh dedkih! Starši moje mame so namreč živeli nedaleč stran v Kosezah.

S starši smo se veliko potikali po naravi. Nedeljski pikniki v naravi ob reki Sori so bili nepogrešljiv del tedna in še tako mrzla voda ni bila ovira za kopanje. Pozno spomladi smo nabirali borovnice, jeseni kostanj in gobe.

Odraščala sem na obrobju Ljubljane, v Dravljah, in moj oče je vedno govoril, da so Dravlje prva gorenjska vas. Celovška cesta je bila tlakovana z granitnimi kockami, v šolo v Šentvid smo hodili peš in se po pouku seveda klatili naokoli, pogosto do večera.

Življenje v hiši je bil privilegij številka dve. S sestro sva lahko imeli psa, mucke in celo skobčevko. Za hišo smo imeli vrt in priznati moram, da me kot otroka ni kaj dosti zanimal. Le tu in tam sem iz zemlje uspela izpuliti kakšno korenje. Ob vrtu je rasla stara hruška »tepka«. Kot otrok teh hrušk nisem marala, danes bi jih z veseljem zobala. Imeli smo tudi dve domači češplji, češnje pa smo z največjim navdušenjem rabutali pri sosеду.

Imela sem lepo otroštvo. Na babici in dedka me vežejo le topli spomini. Še danes, ko sama opravljam to vlogo, pogosto postojim ob njihovem grobu in obujam spomine na pretekle čase.

Nisem popolna mama, niti popolna babica. Daleč od tega. Včasih sitna, drugič utrujena, tretjič pa se mi preprosto ne da. Priznam. Se pa trudim po svojih najboljših močeh! V tem se starši in stari starši ne razlikujemo. Imamo pa dedki in babice lepo prednost, da se nam nika-mor več ne mudi!

Oh, kolikokrat sem si že pri svojih treh otrocih rekla: »Pa kdaj se jih bo to prijelo? Kdaj se bodo končno naučili, navadili?« Počutila sem se kot papagaj, ki neprestano ponavlja eno in isto. To je pač vzgoja: vztrajaš in upaš, da bo počasi vendarle obrodila sadove. In smo zvozili. Še danes mi včasih vržejo pod nos, da sem bila sitna in zahtevna. Jaz pa se le nasmehnem in jim rečem, da jim zdaj njihovi otroci, moji vnuki, z obrestmi vračajo vse, kar so sami počeli svojim staršem.

Vzgajati pomeni trdo, potrpežljivo delo. Svoje otroke imaš brezpogojno rad, a jim moraš hkrati postavljati meje, ker prav te so tisto, kar najbolj potrebujejo. Ko sva s soprogom kdaj »stroga«, vnukom preprosto poveva, da je bolje, da jih lepih manir naučiva midva, kot da bi jih tega v odraslosti učili tuji ljudje.

Avtorja

Na srečo se nisva kaj dosti ozirala na takrat veljavno »uradno doktrino«. V osemdesetih je bil še vedno prisoten trend permissivne vzgoje, ki bi jo sama raje preimenovala kar *nevzgoja*. A kdo sem jaz, da bi sodila ...

Ivan

Odraščal sem kot najmlajši otrok v družini v Litiji, mestu ob reki Savi. Razkošja si nismo mogli privoščiti in o njem pravzaprav niti nismo razmišljali. Vedno polna miza, topel štedilnik in toplota v odnosih doma so mi med drugim omogočali, da sem se lahko posvečal svojim radostim, med katerimi so bile vse po vrsti zaznamovane z naravo. Litjska knjižnica je postala moja najljubša ustanova že takoj, ko sem usvojil branje. Kot najstnik sem se posvečal pticam, ki sem jih zalezoval na savskih bregovih in v okoliških gozdovih, stikal za netopirji po rovih opuščenega rudnika Sitarjevec, lovil ribe v reki in okoliških potokih, v škatlah za čevlje pa gojil čmrlje. Tudi začetki mojega čebelarjenja segajo v najstniško dobo, zlate čase obilnih čebeljih paš, ko čebel še zdaleč niso pestile bolezni, ki jih tarejo danes.

Življenje v otroštvu je zame pomenilo pravi uvod v zrela leta, ko se človek zave, kako odločilnega pomena je ta del poti. Vsi, vede ali nevede, iščemo vzorec, ki so nam ga skozi življenje vtisnili starši. Pri naravoslovnih raziskovanjih sta me oče in mama brezpogojno podpirala ter se veselila mojih začetniških uspehov. Vsi moji spomini na otroštvo so lepi in prežeti s hvaležnostjo do njiju. Naj bodo te vrstice predvsem spodbuda in opora staršem pri vzgoji. Otrok najlažje najde pot do samega sebe sam, naloga staršev pa je, da ga pri tem nežno varujejo pred stranpotmi. Interesi staršev niso nujno tudi interesi otrok. Zakaj bi moral zdravnikov otrok postati zdravnik, odvetnikov otrok odvetnik, ali pa sin nujno prevzeti uspešno mizarsko delavnico, če ga morda bolj pritegne strojništvo, odlična zaposlitev ali se je priženil na kmetijo? Vsakdo je lahko uspešen tam, kjer se dobro počuti, kamor ga žene srce, ki mu samodejno sledita pamet in znanje.

Otrok najlažje najde pot do samega sebe sam, naloga staršev pa je, da ga pri tem nežno varujejo pred stranpotmi.

Ko sem kot otrok zlagal drva v drvarnico ali jih podajal žagarju, ki je na dvorišču na starodavnem dizelskem »cirkularju« žagal debela polena iz skladovnice, ali ko sem lopatil vrt in zalival

paradižnik, tega nisem jemal kot izkoriščanje, pač pa delovno obvezo v družini, katere del sem bil. Priznam, včasih nejevoljno, toda nikoli nisem uporabil besed

Vsakdo je lahko uspešen tam, kjer se dobro počuti, kamor ga žene srce, ki mu samodejno sledita pamet in znanje.

»ne bom«. Vključevanje v družinska opravila, od pomivanja posode do ribanja tal s sirkovo krtačo, mi je bilo samoumevno, čeprav bi takrat verjetno raje tekal za ptiči in kačjimi pastirji ali morda pekel koruzo na ognju v gošči v Zavrbju, kot smo rekli tistemu rajskemu kotičku ob Savi, le streljaj od mesta. Tam je kar gomazelo od življenja. Da nam ni bilo treba domov, kjer so nas razumljivo že čakale kakšne delovne obveznosti, smo mularija raje ulovili ribo, jo spekli na ognju in pojedli kar tako, vso od pepela in brez soli. Tako smo lahko še ostali ob vodi in se predajali svojim dejavnostim. A ribo si moral znati ujeti, saj obrok ob savskem bregu ni bil samoumeven. Takšna iznajdljivost je bila vzgojna za kasnejša leta, saj biti zgolj priden in ubogljiv še ne pomeni uspeha v življenju, zato je otroška pronicljivost del samovzgoje. Pobegi v naravo so iz nas ustvarjali samostojne ljudi, staršem pa niso pretirano belili las. Kadar smo s pohajANJI šli predaleč, so nas doletele kazni, ki so nam razumljivo bile neprijetne, toda sprejemljive in celo pričakovane. Za slabe ocene v šoli se starši niso zmrdovali nad učitelji, temveč nam je sledilo ždenje med zvezki in knjigami, o Savi, ribah in ptičih si takrat še sanjati nismo upali. Otroško neposlušnost in zdrse so znali starši bolj ali manj učinkovito brzdati, brez psihičnih posledic za naš kasnejši razvoj, predvsem pa brez pomoči strokovnjakov in institucij.

Medtem ko nas je bilo v preteklosti težko zadržati v stanovanjih, je danes otrokom še težje odvzeti pogled z zaslonov in jih spraviti na svež zrak, v naravo. Na podeželju je stik z naravo skoraj samoumeven in se jim ponuja kar na hišnem pragu. Mestni otroci pa se morajo do nje pogosto podati zelo daleč. Več sreče imajo tisti, ki živijo v soseskah s parki in vrtovi okoli hiš ali imajo celo svoj košček vrta. A narave, ki jo oblikujejo reka, gozd ali gore, v mestnem okolju ne bodo našli – do nje je treba priti z voljo in korakom.

Ko so odraščali moji otroci, sem z njimi vsakič znova odraščal tudi sam, saj so v mojem otroštvu ostale vrzeli, ki jih je bilo treba še zapolniti. Zdaj, ko odraščajo vnuki, sem znova otrok, že tretjič. To je odlična priložnost, da opraviM še kakšen popravni izpit, tokrat z nekaj več izkušnjami. Morda pa me bodo prav najmlajši naučili česa povsem novega. Zato se jim prepušcam – z odprtim srcem in radovednostjo, ki ne pozna meja časa.

1

VRT KOT UČILNICA
POD NEBOM

VRT KOT UČILNICA POD NEBOM

Vrt je okolje, v katerem se v enem samem koledarskem letu odvije celoten odsev našega življenja. Spomladanska setev simbolizira rojstvo, nato spremljamo rast, se veselimo dehtenja cvetja in zorenja vrtnin skozi poletje, jeseni pa nam venenje in usihanje rastlin oznanjata prihod novega letnega časa, ki prinaša mirovanje in simbolizira smrt – zimo. Zaposleni, ujeti v službene obveznosti in ritem vsakdanjika, si le težka utrgajo trenutke za vrt. Prav zato je to okolje tako dragoceno za najmlajše in najstarejše, ki nas čas ne priganja. Na vrtu uživamo počasi, z vsem čudenjem življenju, ki se ponuja na vrtnih gredicah.

Kdo pravi, da zvedavost in neučakanost z leti mineta? Začnite vrtariti in ugotovili boste, da boste vsako leto znova neučakani, ko boste hodili med gredicami. Spraševali se boste, čemu korenje še ni pokukalo iz zemlje, je bilo morda seme zanič? Smo ga morda posadili pregloboko? Katera žuželka obletava cvetove cinij? Kateri ptič prepeva z bližnje jablane, kdo pa po tiho rije po vrtnih gredah in koplje rove v rahli prsti? Vrt vsak dan ponuja tisoče vprašanj in na vsako bi najraje dobili odgovor kar tisti hip.

Vrt ni samo prostor, namenjen gojenju zelenjave in občudovanju vrtnega cvetja. Neposreden stik s prstjo in gojenimi rastlinami pomeni doživljati naravo na najpristnejši način. Ko se delo in zabava prepletata, se hkrati tkejo in utrjujejo vezi med družinskimi člani

vseh generacij in zavedanje, da smo del narave, ne pa njeni upravitelji. Vrtne dejavnosti ne potrebujejo omejitev, kot jih pri otrocih zahteva raba pametnih naprav in televizijskih sprejemnikov. Umetna pamet na vrt tako kot v vsa druga okolja, ki jih ponuja narava, nima vstopa. Dovoljena pa je lastna pamet, podčrtana z ljubeznijo in spoštovanjem do naravnih zakonitosti.

Na trgovinskih policah večinoma izbiramo med živili, pridelanimi na intenzivno obdelanih poljih, kjer so kemijska sredstva prisotna skorajda na vseh stopnjah pridelave. Sodobna kmetijska industrija uporablja kemikalije ne le pri rasti in zaščiti rastlin, temveč tudi kasneje –

5 RAZLOGOV, ZAKAJ SI OMISLITI VRT:

1. otipljemo in doživimo letne čase,
2. vsak dan novo vprašanje, nov odgovor in novo pričakovanje,
3. rekreacija za svežem zraku,
4. zdrava domača zelenjava,
5. prijetno s koristnim povezani skupaj.

Že majhni otroci radi brkljajo po zemlji, zato jih na vrt sploh ni treba posebej vabiti. Dovolj je, da jim v roke damo kakšno orodje, pa naj pri tem naredijo škodo ali korist. Pomembno je le, da so pri tem srečni. In prav to največ šteje.

Brin je po babičinih navodilih izbrskal seme iz zrele kumare ...

... ga posušil na časopisnem papirju in po nekaj dneh shranil v vrečko za setev za naslednjo pomlad.

Pomembno je, da na vrtu sami pridelamo svoje seme iz preizkušenih vrtnin, kar zares pomeni trajnostno. Takšna samooskrba s semeni naj ne ostane samo za domačim plotom, saj si vrtničkarji semena tudi izmenjujejo. Če nam pridelava na vrtu spodleti ali smo seme morda izgubili, vsaj vemo, kam po drugega, zato je sodelovanje med vrtnarji še kako pomembno. Več nas ima kakovostno seme, manjša je možnost, da se bo izgubilo.